

УДК 159.9.01

ВИЗНАЧЕННЯ ФАКТОРНОЇ СТРУКТУРИ МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНОЇ СФЕРИ СТУДЕНТІВ НА РІЗНИХ КУРСАХ НАВЧАННЯ**асистент кафедри практичної психології Скворчевська Є. Л.**

Українська інженерно-педагогічна академія, Україна, м. Харків

В даній статті представлені результати факторної структури мотиваційно-ціннісної сфери студентів на різних курсах навчання. Мета даної статті виявити особливості факторної структури мотиваційно-ціннісної сфери студентів на різних курсах навчання. Предмет вивчення – особливості структури змісту мотиваційно-ціннісної сфери студентів. Виявлені відмінності у структурі мотиваційного, ціннісного та індивідуально-типологічного компонентів студентів на різних курсах навчання. Порівняльний аналіз змісту компонентів мотиваційно-ціннісної сфери студентів показав, що студенти усіх курсів пов'язують власний успіх з зовнішніми обставинами, віддають перевагу зовнішньому успіху. Студенти мають сформовані уявлення про шляхи досягнення успіху завдяки везінню, отриманню матеріального благополуччя, задоволеністю собою при досягненні успіху у виконуваний діяльності, прояві себе та власних здібностей у творчості, служінні вищій меті. Отримані результати можуть бути застосовані у роботі психологів з метою підвищення мотивації навчання та формування мотиваційно-ціннісної сфери студентів

Ключові слова: студенти, мотиваційний, ціннісний та індивідуально-типологічний компонент, учбова мотивація, ціннісні орієнтації, особистісна саморегуляція

Скворчевская Е. Л. Определение факторной структуры мотивационно-ценностной сферы студентов на разных курсах обучения / Украинская инженерно-педагогическая академия (УИПА), Украина, г. Харьков

В данной статье представлены результаты факторной структуры мотивационно-ценностной сферы студентов на разных курсах обучения. Цель данной статьи выявить особенности факторной структуры мотивационно-ценностной сферы студентов на разных курсах обучения. Предмет изучения – особенности структуры содержания мотивационно-ценностной сферы студентов. Обнаруженные различия в структуре мотивационного, ценностного и индивидуально-типологического компонентов студентов на разных курсах обучения. Сравнительный анализ содержания компонентов мотивационно-ценностной сферы студентов показал, что студенты всех курсов связывают собственный успех с внешними обстоятельствами, предпочитают внешнему успеху. Студенты имеют сложившиеся представления о путях достижения успеха благодаря везению, получению материального благополучия, удовлетворенности собой при достижении успеха в выполняемой деятельности, проявлении себя и собственных способностей в творчестве, служении высшей цели. Полученные результаты могут быть применены в работе психологов с целью повышения мотивации обучения и формирования мотивационно-ценностной сферы студентов

Ключевые слова: студенты, мотивационный, ценностный и индивидуально-типологический компонент, учебная мотивация, ценностные ориентации, личностная саморегуляция

Skvorchevskaya E. L. The definition of students' factor structure in motivational axiological sphere at the different educational year/ Ukrainian Engineering pedagogical academy (UEPA), Ukraine, Kharkov.

There are results of students' factor structure in motivational axiological sphere at the different educational year. The aim of this article is to educe factor's structure feature of the students' motivational-valued sphere on the different course of study. The subject matter is features of structure in the students' motivational-valued sphere. Differences in students' motivational structure, valued and individually-typology components on different course of study were found out. The comparative study of components for the students' motivational-valued sphere was

showed that all courses study students put together their success with the external circumstances and prefer it than external success. Students have social perceptions about the ways of progress success thanks to luck, getting of material welfare, to satisfaction by itself with obtaining success in this activity, approving oneself and their creative work abilities, service of higher aim. Getting results can be applied in the psychologists' process for increasing motivation of education and forming the motivational-valued students' sphere.

Key words: students, motivational, axiological and individual-typological component, academic motivation, value system, personal self-adjustment.

Вступ. У зв'язку з особливостями становлення мотиваційно-ціннісної сфери у студентів в процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі у сучасному суспільстві виникає необхідність визначення змісту факторної структури мотиваційно-ціннісної сфери студентів на різних курсах навчання. Особливого наукового вивчення потребує дослідження змісту мотиваційного, ціннісного та індивідуально-типологічного компонентів студентів. Оскільки зміст даних компонентів впливає на успішність у навчанні та професійну спрямованість студентів. Важливо в результаті порівняльного аналізу даних факторного аналізу визначити відмінності отриманих показників на різних курсах навчання. Оскільки, сформованість даних компонентів визначає успішність у навчанні, провідні життєві цінності, ціннісні орієнтації у кар'єрі, особистісне самоусвідомлення, особливості особистісної та ситуативної тривожності.

Дослідженню понять «мотив» і «цінності» присвячена велика кількість вітчизняних та зарубіжних вчених [1], [2], [3], [4], [5], [6].

Для ціннісних орієнтацій студентів характерно посилення спрямованості на себе, опора на власні сили, зниження ролі і значення таких якостей особистості, як: чуйність, повага до людини, вміння вислухати і зрозуміти іншого, більш значимі цінності індивідуалістичної спрямованості, які служать особистісному росту та розвитку [2].

З вищезазначеного випливає, що мотиваційно-ціннісна сфера особистості виступає як джерело мотивації, визначає потребово-мотиваційну спрямованість соціальної поведінки особистості.

Теоретичний аналіз показав, що недостатньо розкриті питання, щодо особливостей факторної структури мотиваційно-ціннісної сфери особистості.

Мета даної статті – виявити особливості факторної структури мотиваційно-ціннісної сфери студентів на різних курсах навчання.

Виклад основного матеріалу. Емпіричне дослідження факторної структури мотиваційно-ціннісної сфери у студентів на різних курсах навчання проводилося на базі Української інженерно-педагогічної академії (УІПА). (Загальна кількість досліджуваних – 180 студентів). Виявлення факторної структури мотиваційно-ціннісної сфери у студентів на різних курсах навчання проводилось за допомогою метода факторного аналізу. Показники «екстеріоризованого успіху» у подальшому будемо використовувати позначення «ЕУ», «інтеріоризованого успіху» – «ІУ», «життєві цінності» – «ЖЦ» та «життєві сфери» – «ЖС».

Проведений факторний аналіз на першому, третьому та п'ятому курсах дозволив виділити чотири фактори, зміст кожного фактора ми проранжували за вагою від максимального до мінімального. Результати факторного аналізу мотиваційно-ціннісної сфери студентів першого курсу представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Факторна структура мотиваційно-ціннісної сфери студентів першого курсу

Зміст фактора	Фактори			
	«Особистісний успіх»	«Проява тривожності при вирішенні професійних завдань»	«Мотиви навчання»	«Особливості саморегуляції поведінки»
1	професійне життя	ситуативна	комунікативні	загальний рівень

	(935)	тривожність (791)	мотиви (670)	саморегуляції (900)
2	розвиток себе (932)	успіх-визнання (730)	професійні мотиви (617)	моделювання (870)
3	духовне задоволення (918)	особистісна тривожність (635)	мотиви престижу (612)	оцінка результату (825)
4	освіта (911)	виклик (614)	мотиви уникнення (586)	гнучкість (740)
5	активні соціальні контакти (908)	менеджмент (583)	учбово-пізнавальні мотиви (562)	планування (649)
6	подружнє життя (895)			самостійність (558)
Фактор на вага	18,13	7,38	5,22	5,13
Дисперсія	27,06	11,02	7,79	7,66

Як видно з таблиці усі фактори однополярні, усі значущі ваги мають позитивний полюс. До першого фактора «Особистісний успіх» увійшли показники ціннісних орієнтацій: «ЖС»: професійне життя (935), освіта (911), подружнє життя (895), «ЖЦ»: розвиток себе (932), духовне задоволення (918), активні соціальні контакти (908). Отримані результати свідчать про те, що у першокурсників сформоване уявлення про особистісний успіх, який включає в себе показники ціннісних орієнтацій. Отже, даний фактор має чітку та вузькоспрямовану структуру.

До другого фактора «Проява тривожності при вирішенні професійних завдань» увійшли показники особистісної та ситуативної тривожності: ситуативна тривожність (791), мотивації досягнення успіху: «ЕУ»: успіх-визнання (730), особистісної та ситуативної тривожності: особистісна тривожність (635), ціннісних орієнтацій у кар'єрі: виклик (614), менеджмент

(583). Отримані результати свідчать про те, що у першокурсників сформоване уявлення про вплив тривожності на ефективність вирішення професійних завдань, яке включає в себе показники мотивації досягнення успіху, ціннісних орієнтацій у кар'єрі, особистісну та ситуативну тривожність. Отже, даний фактор має різнобічну структуру.

До третього фактора «Мотиви навчання» увійшли показники мотивації навчання: комунікативні мотиви (670), професійні мотиви (617), мотиви престижу (612), мотиви уникнення (586), учбово-пізнавальні мотиви (562). Отримані результати свідчать про те, що у першокурсників сформоване уявлення про мотиви навчання, які включають в себе показники мотивації навчання. Отже, даний фактор має чітку та вузькоспрямовану структуру.

До четвертого фактора «Особливості саморегуляції поведінки» увійшли показники особистісної саморегуляції: загальний рівень саморегуляції (900), моделювання (870), оцінка результату (825), гнучкість (740), планування (649), самостійність (558). Отримані результати свідчать про те, що у першокурсників сформовані уявлення про особливості саморегуляції поведінки, які включають в себе показники особистісної саморегуляції. Отже, даний фактор має чітку та вузькоспрямовану структуру.

Отже, у першокурсників факторна структура мотиваційно-ціннісної сфери включає в себе мотивацію досягнення успіху, мотивацію навчання, ціннісні орієнтації, ціннісні орієнтації у кар'єрі, особистісну, ситуативну тривожність та особистісну саморегуляцію.

Результати факторного аналізу мотиваційно-ціннісної сфери студентів третього курсу представлені в таблиці 2.

Таблиця 2

***Факторна структура мотиваційно-ціннісної сфери студентів
третього курсу***

Зміст фактора	Фактори		
	«Особистісний успіх»	«Зв'язок успіху з кар'єрною орієнтацією»	«Вплив індивідуально-типологічних

			характеристик на професійну діяльність»
1	розвиток себе (952)	служіння (714)	холеричний тип темпераменту (655)
2	захоплення (948)	менеджмент (684)	нейротизм (646)
3	високе матеріальне становище, суспільна активність (942)	особистісний успіх (676)	сангвіністичний тип темпераменту (553)
4	подружнє життя, активні соціальні контакти (931)	успіх як результат власної діяльності (645)	
5		професійна компетентність (581)	
6		виклик (571)	
Факторна вага	18,85	6,30	4,67
Дисперсія	28,14	9,41	6,98

Як видно з таблиці усі фактори однополярні, усі значущі ваги мають позитивний полюс.

До першого фактора «Особистісний успіх» увійшли показники «ЖЦ»: розвиток себе (952), матеріальне становище (942), активні соціальні контакти (931), ціннісних орієнтацій: «ЖС»: захоплення (948), суспільна активність (942), подружнє життя (931). Отримані результати свідчать про те, що у третьокурсників сформоване уявлення про особистісний успіх, який включає в себе показники ціннісних орієнтацій. Отже, даний фактор має чітку та вузькоспрямовану структуру.

До другого фактора «Зв'язок успіху з кар'єрною орієнтацією» увійшли показники ціннісних орієнтацій у кар'єрі: служіння (714), менеджмент (684), професійна компетентність (581), виклик (571), мотивації досягнення успіху:

«ІУ»: особистісний успіх (676), як результат власної діяльності (645). Отримані результати свідчать про те, що у третьокурсників сформоване уявлення про зв'язок успіху з кар'єрною орієнтацією, який включає в себе показники мотивації досягнення успіху та ціннісних орієнтацій у кар'єрі. Отже, даний фактор має різнобічну структуру.

До третього фактора «Вплив індивідуально-типологічних характеристик на професійну діяльність» увійшли показники типу темпераменту: холеричний тип темпераменту (655), нейротизм (646), сангвіністичний тип темпераменту (553). Отримані результати свідчать про те, що у третьокурсників сформоване уявлення про вплив індивідуально-типологічних характеристик на професійну діяльність, який включає в себе індивідуально-типологічні характеристики особистості. Отже, даний фактор має чітку та вузькоспрямовану структуру.

Таким чином, у третьокурсників факторна структура мотиваційно-ціннісної сфери включає в себе мотивацію досягнення успіху, ціннісні орієнтації, ціннісні орієнтації у кар'єрі, індивідуально-типологічні характеристики особистості.

Результати факторного аналізу мотиваційно-ціннісної сфери студентів п'ятого курсу представлені в таблиці 3.

Таблиця 3

Факторна структура мотиваційно-ціннісної сфери студентів п'ятого курсу

Зміст фактора	Фактори			
	«Особистісний успіх»	«Проява тривожності при вирішенні професійних завдань»	«Особистісна спрямованість на досягнення мети»	«Досягнення визнання»
1	активні соціальні контакти (889)	служіння (755)	загальний рівень саморегуляції (-675)	екстраверсія-інтроверсія (632)
2	досягнення (875)	ситуативна тривожність (630)	самостійність (630)	холерично тип

				темпера менту (627)
3	високе матеріальне становище (871)	особистісна тривожність (600)	успіх як подолання перешкод (606)	успіх- влада (598)
4	збереження власної індивідуальності (862)	інтеграція стилів життя (599)		мотиви уникнен ня (552)
5	подружнє життя (857)	автономія (незалежність) (573)		
6	суспільна активність (857)			
Факторна вага	51,51	7,52	5,02	3,72
Дисперсія	25,42	12,34	8,23	6,09

Як видно з таблиці перший, другий та четвертий фактори однополярні, усі значущі ваги мають позитивний полюс, третій – біполярний.

До першого фактора «Особистісний успіх» увійшли показники ціннісних орієнтацій: «ЖЦ»: активні соціальні контакти (889), досягнення (875), високе матеріальне становище (871), збереження власної індивідуальності (862), ціннісних орієнтацій: «ЖС»: подружнє життя (857), суспільна активність (857). Отримані результати свідчать про те, що у п'ятикурсників сформоване уявлення про особистісний успіх, який включає в себе ціннісні орієнтації. Отже, даний фактор має чітку та вузькоспрямовану структуру.

До другого фактора «Проява тривожності при вирішенні професійних завдань» увійшли показники ціннісних орієнтацій у кар'єрі: служіння (755), інтеграція стилів життя (599), автономія (незалежність) (573), особистісна та ситуативна тривожність: ситуативна тривожність (630), особистісна тривожність (600). Отримані результати свідчать про те, що у п'ятикурсників сформоване уявлення про вплив тривожності на ефективність вирішення

професійних завдань, яке включає в себе ціннісні орієнтації у кар'єрі, особистісну та ситуативну тривожність. Отже, даний фактор має різнобічну структуру.

До третього біполярного фактора «Особистісна спрямованість на досягнення мети» увійшли до негативного полюсу: показники особистісної саморегуляції: загальний рівень саморегуляції (-675), до позитивного полюсу: показники особистісної саморегуляції: самостійність (630), мотивації досягнення успіху: «ІУ»: успіх як подолання перешкод (606). Отримані результати свідчать про те, що у п'ятикурсників сформоване уявлення про особистісну спрямованість на досягнення мети, яка включає в себе на одному полюсі мотивацію досягнення успіху та особистісну саморегуляцію, на протилежному – особистісну саморегуляцію. Отже, даний фактор має різнобічну структуру.

До четвертого фактора «Досягнення визнання» увійшли індивідуально-типологічні показники: екстраверсія-інтроверсія (632), холеричний тип темпераменту (627), мотивації досягнення успіху: «ЕУ»: успіх-влада (598), мотивації навчання: мотиви уникнення (552). Отримані результати свідчать про те, що у п'ятикурсників сформоване уявлення про досягнення визнання, яке включає в себе індивідуально-типологічні характеристики особистості, мотивацію досягнення успіху та мотивацію навчання. Отже, даний фактор має чітку та вузькоспрямовану структуру.

Отже, у п'ятикурсників факторна структура мотиваційно-ціннісної сфери включає в себе мотивацію досягнення успіху, мотивацію навчання, ціннісні орієнтації, ціннісні орієнтації у кар'єрі, особистісну, ситуативну тривожність, та особистісну саморегуляцію.

Висновки. На основі проведеного факторного аналізу можна зробити висновок, щодо факторної структури мотиваційно-ціннісної сфери студентів на різних курсах навчання:

- аналіз першого фактору показав, що у студентів усіх курсів сформоване уявлення про особистісний успіх, який включає в себе показники ціннісних орієнтацій.

- аналіз другого фактору показав, що у студентів усіх курсів сформоване уявлення про вплив тривожності на ефективність вирішення професійних завдань, яке включає в себе показники ціннісних орієнтацій у кар'єрі. Виявлені відмінності у змісті даного фактора – у першокурсників та третьокурсників даний фактор включає показники мотивації досягнення успіху, у першокурсників та третьокурсників – показники особистісної та ситуативної тривожності.

- аналіз третього фактору показав, що у першокурсників сформоване уявлення про мотиви навчання, які включають в себе показники мотивації навчання, у третьокурсників сформоване уявлення про вплив індивідуально-типологічних характеристик на професійну діяльність, який включає в себе індивідуально-типологічні характеристики особистості, у п'ятикурсників сформоване уявлення про особистісну спрямованість на досягнення мети, яка включає в себе мотивацію досягнення успіху та особистісну саморегуляцію.

- аналіз четвертого фактору показав, що у першокурсників сформоване уявлення про особливості саморегуляції поведінки, які включають в себе показники особистісної саморегуляції, у п'ятикурсників сформоване уявлення про досягнення визнання, яке включає в себе індивідуально-типологічні характеристики особистості, мотивацію досягнення успіху та мотивацію навчання.

- у студентів усіх курсів виявлений однаковий фактор «Особистісний успіх», до якого увійшли показники ціннісних орієнтацій. Отримані фактори свідчать про схожість мотиваційно-ціннісної структури особистості студентів усіх курсів. На першому та п'ятому курсі також виявлений однаковий фактор «Проява тривожності при вирішенні професійних завдань». На першому курсі до даного фактора увійшли показники мотивації досягнення успіху, ціннісних орієнтацій у кар'єрі, особистісної та ситуативної тривожності, на п'ятому курсі

– показники ціннісних орієнтацій у кар'єрі, особистісної та ситуативної тривожності. Отже, зміст даного фактора має відмінності на першому курсі, оскільки до нього окрім вищезазначених показників входить мотивація досягнення успіху.

Перспективами нашого дослідження в даній області є визначення факторної структури мотиваційно-ціннісної сфери у студентів контрольної, експериментальної групи до та після проведення корекційно-розвивальної програми.

Література:

1. Будинайте Г. Л. Личностные ценности и личностные предпосылки субъекта / Г. Л. Будинайте, Т. В. Корнилова // Вопросы психологии. – 1993. – № 5. – С. 99-105.

2. Буравлева Н. А. Ценностные ориентации студентов / Н. А. Буравлева // Вестник Томского государственного педагогического университета. – 2011. – № 6. – С. 124-129.

3. Косарева А. Ю., Лекомцева Л. С. Ценностные ориентации студентов ВУЗов на современном этапе: Сб. науч. Трудов / А. Ю. Косарева, Л. С. Лемомцева / Под ред. проф. В. Н. Белова. – Саратов: Издат. центр «Наука», 2011. – С. 40-43.

4. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М.: Изд-во Смысл, «Академия» 2005. – 352 с (Серия «Классическая учебная книга»).

5. Самоаева Э. А. Психологические особенности ценностно-мотивационной сферы студентов-первокурсников / Э. А. Самоаева // Проблемы сучасної психології. – 2011. – Випуск № 13. – С. 364-374.

6. Серый А. В., Яницкий М. С. Ценностно-смысловая сфера личности / А. В. Серый, М. С. Яницкий. / Учебное пособие. – Кемерово: Кемеровский государственный университет, 1999. – 92 с.

References:

1. Budinayte G. L. *Lichnostnye tsennosti i lichnostnye predposylki subekta* / G. L. Budinayte, T. V. Kornilova // *Voprosy psikhologii*. – 1993. – № 5. – S. 99-105.
2. Buravleva N. A. *Tsennostnye orientatsii studentov* / N. A. Buravleva // *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta*. – 2011. – № 6. – S. 124-129.
3. Kosareva A. Yu., Lemomtseva L. S. *Tsennostnye orientatsii studentov VUZov na sovremennom etape: Cb. nauch. Trudov* / A. Yu. Kosareva, L. S. Lemomtseva / *Pod red. prof. V. N. Belova*. – Saratov: Izdat. tsentr «Nauka», 2011. – S. 40-43.
4. Leontev A. N. *Deyatel'nost. Soznanie. Lichnost* / A. N. Leontev. – M.: Izd-vo Smysl, «Akademiya» 2005. – 352 s (Seriya «Klassicheskaya uchebnaya kniga»).
5. Samotaeva E. A. *Psikhologicheskie osobennosti tsennostno-motivatsionnoy sfery studentov-pervokursnikov* / E. A. Samotaeva // *Problemi suchasnoï psikhologii*. – 2011. – Vipusk № 13. – S. 364-374.
6. Seryy A. V., Yanitskiy M. S. *Tsennostno-smyslovaya sfera lichnosti* / A. V. Seryy, M. S. Yanitskiy. / *Uchebnoe posobie*. – Kemerovo: Kemerovskiy gosudarstvennyy universitet, 1999. – 92 s.